

Liliana TRINCA
Conferențiar universitar, doctor
Universitatea de Stat "Alec Russo"
Bălți, Republica Moldova

Deraierea frazeologică intenționată a expresiilor ce conțin elemente arhaice în structură

Abstract: Although phraseological units are considered to be "prefabricated by speech" (Coșeriu) and belong to the layer of language which is the opposite of *creativity* and which is extracted by the speaker from his/her mental lexicon, they still remain open to change and do not exclude attempts of "altering" the integrity of their component elements. If, in most cases, phraseological units represent an integral and canonical artistic form, their stylistic value is dimmed in the process of using them. Their revitalization involves restructuring their expression, transfiguring and renovating them, in order to be perceived as expressive units. Many phraseological units maintain their expressive value due to some phonetic factors such as rhyme, assonance, alliteration etc. The phenomenon of deconstructing phraseological units is extremely widespread today, especially in the belles-lettres and publicistic styles, and also in everyday speech. The speaker intends to get to the interlocutor's ability to decode the message, adopting an attitude of empathy. Starting from the idea that speech is a good ground to verify the universality of mental forms that govern the discourse deconstruction, we intend to address the issue of phraseological units containing archaic elements from the perspective of the conditions of their "survival" in language. The objective of our research is to investigate the process of derailing phraseological units through the speaker's conscious intervention on his/her own speech. The speaker's involvement in the repeated discourse reflects his/her capacity of *creativity*, which refers to the phatic function. Or, the intervention in the structure of secular canonical formulas of

community experience, summarizing the “wisdom of the people”, aims at reaching a common ground of communication through the effect of word seduction (Slama-Cazacu).

Keywords: repeated discourse, phraseological unit, phraseological derailment, deconstructed phraseological unit

În demersul de față ne propunem ca obiect al cercetării frazeologismele marcate temporal, ce conțin în structura lor diverse categorii de arhaisme (lexicale, fonetice, gramaticale, semantice, derivate) și istorisme. Posibilitatea “sedimentării” elementelor arhaice în componența frazeologismelor implică trăsăturile distinctive ale acestor expresii: polilexitatea, reproductibilitatea, stabilitatea, idiomaticitatea, complexitatea și expresivitatea. La acest capitol ne interesează, în special, stabilitatea și idiomaticitatea. De exemplu, frazeologismul *a avea însemnat* pe cineva (ceva) *la catastif* a păstrat în limba română actuală sensul de “a avea (a ține) evidența faptelor cuiva (pentru a se răzbuna pe el)”. Prezența în componența frazeologismului a arhaismului lexical (*catastif* “registru, condică”) – necunoscut pentru cei mai mulți vorbitori – face ca forma lui internă să fie incomprehensibilă, vorbitorii conștientizând expresia ca o unitate lingvală integrală. Sau în frazeologismul *a lua* pe cineva *la rost* “a muștra pe cineva”, componentul *rost* își actualizează sensul său original (“gură”), arhaizat azi, cunoscut, în mare parte, numai de către specialiști. Acesta la fel e un motiv pentru care frazeologismul dat este interpretat ca un întreg, fără a putea fi dezmembrat în elemente componente. Expresia *a pune bețe în roate* cuiva “a pune piedici” continuă a fi întrebuințată și azi de către vorbitori (deși aceștia sesizează forma gramaticală *roate* drept una arhaică), întrucât frazeologismul e conștientizat ca ceva unitar. Asemenea frazeologisme, alături de *a cădea în brânci*, *a băga* pe cineva *în boale*, *în doi timpi și trei mișcări*, *a bate câmpii*, *în (de) veci*, *a da ortul popii*, *a nu avea nici o lețcaie*, *a umbla cu plosca* (cu minciuni) etc. sunt arhicunoscute tuturor vorbitorilor limbii române. Și, actualmente, ele continuă a fi întrebuințate foarte activ în limbă, deși vorbitorii nu cunosc semnificațiile unor elemente componente ale lor, această “necunoaștere”, nefiind însă o stavilă în calea utilizării acestor expresii.

Deși considerate ca aparținând aceluși segment al limbii care e opus *creativității* și extras de vorbitor din lexiconul lor mental, ca “prefabricate de vorbire” (Coșeriu 55), frazeologismele totuși rămân deschise schimbărilor și nu exclud tentativele de “alterare” a integrității elementelor lor componente.

Fenomenul de structurare a frazeologismelor este extrem de răspândit azi, în special în limbajul artistic și publicistic, dar și în vorbirea curentă. Or, emițătorul intenționează să se conecteze printr-un acord la capacitatea interlocutorului de a decodifica, adoptând o atitudine de empatie.

Axați pe ideea că vorbirea este un teren propice de verificare a universalității formelor mentale, ce guvernează de structurarea discursului, ne propunem să abordăm problema frazeologismelor cu elemente arhaice din perspectiva condițiilor de “supraviețuire” a lor în limbă. Obiectivul cercetării noastre îl reprezintă deraierea frazeologismelor date – enunțuri elaborate în tradiția comunicării prin DR (*Ibid.*) – prin intervenția conștientă a vorbitorului asupra propriului discurs. Implicarea locutorului în DR reflectă dovada capacității lui de *creativitate*, prin solicitarea funcției fatice. Or, recursul /intervenția în structura formulelor canonice seculare ale experienței comunitare, ce sintetizează “înțelepciunea poporului” “targhetează” atragerea pe un teren comun de comunicare, prin efectul de seducție al cuvintelor (Slama-Cazacu).

La baza “deraierei frazeologice” stă o dublă intenție:

- 1) de ordin **stilistic**: revitalizarea acestor enunțuri-tip, care (datorită elementelor arhaice din componența lor își multiplică șansele de a se depune în fondul pasiv), prin circumscrierea lor într-o altă zonă de semnificație sau implicând o mutație valorică de esență și, în consecință, un nou potențial comunicativ. Or, variația frazeologică însăși devine condiția *sine qua non*, ce explică surprinzătoarea frecvență de utilizare a frazeologismului opacizat semantic și nemotivat. Mai mult, “parafrazarea” acestor frazeologisme, actualizarea curentă în texte literare, publicistice etc., dar și în vorbirea obișnuită, constituie un indice de recunoaștere, de acceptare a lor ca fenomene lingvistice moderne.
- 2) de natură **fatică**: captarea atenției receptorului asupra discursului, prin urmare, gestionarea eficientă a contactului dintre emițător și destinatar, prin intermediul unui contact de comunicare *sui-generis*.

Analizând DR în limbajul publicistic românesc, lingvistul ieșean Stelian Dumistrăcel oferă o confirmare a valabilității celor două tehnici, *colajul* propriu-zis și *imitația parodică*. În ceea ce privește tehnica de analiză a enunțurilor aparținând DR, cercetătorul ieșean relevă că, față de formula canonică inițială, aceste expresii sunt supuse unui proces de deconstrucție, conform celor patru *reguli (figuri) de construcție* din

retorica lui Quintilian, cunoscute și sub denumirea de *quadripartita ratio*, preluate de neoretorică, începând cu Grupul p, de la Liege. În DR (având ca obiect discursul public) se constată că figurile în discuție se întâlnesc, în general, în configurație simplă, cele substanțiale fiind *detractio* (suprimare), *adiectio* (adăugare), *immutatio* (substituire) iar cea relațională numindu-se *transmutația* (permutare) (Dumistrăcel 127-169). Stelian Dumistrăcel a considerat potrivită utilizarea acestei proiecții a figurilor de construcție a lui Quintilian, întrucât deraierea frazeologică, cel mai des, urmărește intenții stilistice și deci se pretează figurilor de stil.

Analiza care urmează își propune, în primul rând, să contribuie la aprofundarea problematicii complexe a modelării DR în mod intenționat de către locutor. Materialul lingvistic oferit de noi drept bază de discuție e selectat din limbajul publicistic, uzitat de ziarele și revistele postate pe internet. Preferința pentru acest tip de limbaj se explică prin faptul că îl cotăm ca reflectarea cea mai elocventă a valențelor exprimării publice performante. Or, contestarea, ca activitate creatoare circumscrisă literaturii secolului al XX-lea, nu a putut să nu afecteze și discursul jurnalistic. Finalitatea studiului nostru a fost să schițăm problema deraierii frazeologice în optica universalității limbajului și a retoricii generale, cu referire specială la “*quadripartita ratio*”. Urmează o selecție de exemple din presă și din emisiuni ale audiovizualului din ultimii ani. Trebuie să remarcăm că acesta e un număr infim în raport cu frecvența apariției lor în mass-media și baza noastră de date. Considerăm necesară și precizarea că, în cea mai mare parte, e vorba de titluri de articole și subtitluri din corpul acestora (pentru alte situații, am făcut mențiunile de rigoare). Faptul că asemenea expresii deconstructurate apar, în speță, în titluri, fără a fi reluate ulterior și în conținutul articolelor, este cauzat de “funcția aperitivă” a titlului, care trebuie să-i provoace cititorului, după cum consemnează criticul Roland Barthes, pofta de lectură – strategie înrudită cu suspansul. Am grupat materialul selectat după “figurile de construcție” pomenite mai sus:

DETRACTIO

Din capul locului, am vrea să facem următoarea observație liminară: reducerea unui segment din corpul frazeologismului constituie o tehnică care solicită atât locutorului, cât și receptorului un anumit efort de colaborare, lăsându-i, concomitent, și șansa unei eventuale opțiuni proprii. Or, deraierea frazeologică creează premisele unei receptări a mesajului la un

alt nivel intelectual, decât o simplă lectură lineară. Desigur, ca receptorul să “guste” acest joc, el trebuie să priceapă că i s-a oferit, în calitate de aperitiv, un artificiu lingvistic, intertextual, realizat în tehnica “colajului” și să-și valorifice competența idiomatică sau/și culturală, asta în situația în care cultura lui generală îi permite să identifice ceea ce ține de tradiția lingvistică și culturală și ce reprezintă inovație. Numai un receptor “avizat” percepe interferența dintre tradiție lingvistică, sesizează mecanismul generării unor asemenea enunțuri și, în subsidiar, e apt să decodifice intenția comunicativă, ce a stat la baza acestei figuri de stil. Există, în așa fel, eventualitatea ca receptorul să fie “non-cooperant” și “să scape de sub control”. Iată de ce deraierea frazeologică vizând suprimarea unui segment al expresiei ilustrează, în special, funcția fatică a limbajului. În continuare, prezentăm câteva exemple selectate:

Afacerea “Ortul Popii”, faza bătăliei de culise (Maramureșeni, 26 octombrie, 2014) reprezintă titlul unui articol ce vizează o dispută aprigă asupra uneia dintre cele mai mari afaceri foarte bănoase: cimitirele și locurile de veci. Ideea de *cimitir* este indusă, implicit, prin expresia *a da ortul popii*, care are semnificația de “a muri” și e legată de un obicei păgân de înmormântare și de punere a unui bănuț (*ort* fiind o monedă de argint de valoare mică, reprezentând a patra parte dintr-un leu vechi) mortului, la degetul mic al mâinii drepte, pentru ca acesta să-și poată plăti vămile văzduhului, dar fiind folosit și pentru plata preotului la slujba de înmormântare. De aici, unitatea lexicală *ort* mai induce și semnificația de afacere făcută pe seama morții oamenilor, care, nici chiar după moarte, nu sunt scutiți de plata tuturor serviciilor funerare. Modificarea frazeologismului în exemplul *Opriți dricul, mortul ăsta n-a dat toți orții!* (TV Galați, 23 August 2014) corespunde unei figuri mai complexe de *substitutio* și reprezintă o referință sarcastică la aceeași problemă.

- *Programul “Prânzul pe roate”, Asociația “Filantropia Onesteană”* (Site-ul oficial al Patriarhiei Române) este un titlu care anunță că, în cadrul acestui program având sprijinul financiar al enoriașilor parohiei Catedrala “Pogorârea Sf. Duh” un număr de 20 de bătrâni beneficiază de trei ori pe săptămână de un prânz complet. Titlul conține un segment din expresia *A merge ceva ca pe roate*, ceea ce vrea să sugereze funcționarea perfectă a programului.

- *Aere de echipă mare*. “Vom da cât de multe goluri putem” (Sport Moldova, 13 iulie 2016) este un titlu rezultat din trunchierea expresiei **a-și da sau a-și lua aere**, care înseamnă “a lua o atitudine de superioritate, a se îngâmfa, a se făli” și face aluzie la aroganța fotbaliștilor din Lotul formației Hajduk Split.
- *Ai rămas fără demachiant? Iată alte alternative la ananghie* e un titlu ce conține varianta redusă a frazeologismului *a fi* sau *a se afla la (mare) ananghie* cu semnificația “a fi, a se afla la mare strămtoare”.
- *Uniunea Europeană convine pe repartizarea, în doi timpi, a 120.000 de refugiați* (Cuvântul libertății, 23 septembrie 2015) și *Un termen birocratic, înjumătățit în doi timpi de primarul Ioan Popa!* (E PRESA, 05 iulie 2016) sunt titluri care fac aluzie la expresia **în doi timpi și trei mișcări** cu semnificația “foarte repede; cât ai clipi din ochi”, sugerând rapiditatea soluționării problemelor de diferit gen de către UE sau primar.
- *Zeci de primari PNL cu jalba-n proțap la București! Amenință cu demisia* (Sursa de Vest), *Denunțatorul Radu Burescu cu jalba în proțap la primarul de Giroc: “DNA mi-a cerut să vă înregistrez, dar nu fac eu din astea”* (Gazeta din Vest), *Cu jalba-n proțap la Guvern, Cazacu a ridicat un monument cu trei miliarde de lei vechi!* (Vocea Hunedoarei) sunt doar câteva din multiplele titluri ce conțin frazeologismul **a umbla cu jalba-n proțap** “nimic altceva decât a protesta, a reclama, a-ți cere drepturile, a veni cu o plângere la cei care te conduc, a te jelu, a cere insistent o favoare” în formă elidată. În palierul semantic deja s-a produs trecerea formei deconstructurate a frazeologismului în registrul conotativ.

Pe diverse forumuri de comunicare am atestat și varianta elidată de adverbul negativ a frazeologismului *nu face daraua cât ocaua*. Cf. *Nici eu nu cred ca face daraua cât ocaua* (Asociația ClubRV-Ro – membra a FICC) sau *Mda, înțeleg ce zici tu Droopy, numai că nu știu dacă face daraua cât ocaua...* (forum.computergames).

Analiza exemplurilor selectate ne impune observația că strategia de comunicare respectată în situația deraierii frazeologice prin *detractio* este menținerea unui context minim de relevanță, astfel încât receptorul să aibă șansa restabilirii ansamblului expresiei canonice și, în consecință, să decodifice mesajul implicit.

ADIECTIO

Cazul adăugării la forma originală a frazeologismului a unor elemente suplimentare se atestă destul de frecvent în limbajul publicistic actual. Exemplele selectate ne-au sugerat următoarea clasificare a acestora:

a) Adjectio inițială sau finală, ce ar reprezenta un mecanism de precizare, adaptare semantică la cazul concret descris:

- *Orest Onofrei îi transmite lui Geoană să vină la serviciu și să nu umble “fleaure” prin țară* (Monitorul de Suceava, 12 Noiembrie 2009). Expresia *a umbla fleaurea* cu semnificația “a umbla aiurea” conține o precizare circumstanțială de loc, sugerând că social-democratul Mircea Geoană, în loc să se ocupe de sarcina lui de bază, călătorește prin țară făcând campanie electorală.
- *Auzind nemulțumirile boierilor, Mavrogheni, și-a adunat sfatul, “il scoase afară din grajduri și în fața veliților încremeniți, își îmbracă **calul cu caftan boieresc***. (Modelul corupției lui Nicolae Mavrogheni, copiat și azi în România). Dat fiind că piesa vestimentară *caftan* a fost un simbol al rangului de domn sau de boier, expresia *a îmbrăca (cu sau în) caftan* are semnificația “a (se) ridica la rangul de domn sau de boier”. În exemplul selectat deraierea frazeologică prin adăugarea obiectului direct al acțiunii *calul* și a atributului calificativ *boieresc* sugerează culmea obrăzniciei manifestată de către demnitarii implicați în acte de corupție.
- *De ce să cârpești **anteriul lui Arvinte**, tăind de la poale ca să peticești coatele? Suma voturilor, întrunite de întreaga opoziție, în urma unor certuri sau critici reciproce, nu va crește, ci, dimpotrivă, se va diminua*. (Moldova.org). Amintim aici că **Arvinte** este un zgârcit din snoavele noastre populare și personaj al comediei “**Arvinte și Pepelea**” de Vasile Alecsandri, al fabulei “**Anteriul lui Arvinte**” de Alexandru Donici. Expresia **Anteriul lui Arvinte** este folosită pentru a indica pe cineva care drege într-o parte și strică în alta. Deraierea frazeologică prin adăugarea verbului în acest “prefabricat de vorbire” induce ideea inutilității și chiar a zădărniciilor acțiunilor belicoase, agresive ale liderilor de opoziție.
- **Am tras la edecul vieții**,
*Mereu spre veșnicul izvor,
Nu am lăsat locul tristeții,*

Având un gând cutezător. (Emil Halastuan, Edecul vieții)

Catrenul conține frazeologismul destructurat *a trage la edec* ce înseamnă “a remorca o ambarcație sau o navă de pe mal cu un odgon împotriva cursului apei”, care, prin atributul adăugat *vieții*, implică ideea pesimistă a caracterului dificil al vieții umane.

b) Adiectio internă, ce presupune intervenția în corpul frazeologismului în mod nemijlocit, ceea ce implică, respectiv, o dislocare.

Cf. *Ce fac ăștia de la Târgu atâtea marazuri, eu nu le-am dat naveta din mai anul trecut și nici nu le-o dau.* (BZI.ro, 13 Martie 2012); *Senatorul Ionel Agrigoroaei a schimbat din nou macazul: a trecut la PMP* (7 Est, 27 iulie, 2016)

și *Gorbaciov a schimbat brusc macazul. Îl laudă pe Putin și cere Occidentului să recunoască statutul actual al Crimeii (Antena 3, 5 noiembrie 2014).* Expresia canonică este *a face marazuri* “a face mofturi” este supusă unei deconstructurări prin adăugare a atributului cu semnificație cantitativă *atâtea*, în primul exemplu, iar în al doilea și al treilea este dislocată de circumstanțialele modale *din nou*, *brusc*, sugerând caracterul accentuat și supărător al comportamentului personajelor implicate.

- *Dar dacă aveți în inima voastră pizmă amară și un duh de ceartă, să nu vă lăudați și să nu mințiți împotriva adevărului.* (Moldova creștină). Forma tradițională a frazeologismului este *a avea pizmă cu sensul* “a invidia pe cineva; p. ext. a dușmăni, a urî pe cineva”, căreia i s-au adăugat circumstanța locului în inima voastră și atributul evaluativ, de calificare *amară*.
- *Cam cât de bun e românul de slugă?* (Jurnal tehnic și personal). În limba română nu e reperată expresia *a fi bun de slugă*, ci doar *a fi slugă la boier*. Deraierea frazeologică în cauză consemnează mentalitatea de slugă a poporului român, sentimentul de inferioritate ce pleacă din necunoaștere: “Zilele astea umblă un articol publicat de un ziar moscovit, Sputnik, despre cum românii ar fi popor de slugă”.
- *Bătăi în ușa mă trezesc din gânduri,*
Visez la Făt Frumos din basmul vechiu,
Pe calul alb ce tropotește-n scânduri;
Foșnesc bancherii, și eu n-am nici bechiu,
Se-adună toți la ușa mea, strâng rânduri...

Și mă trezesc din basmul cel străvechiu. (Scrieri umoristice în versuri, Parodie la Afară-i toamnă de Mihai Eminescu)

Frazeologismul în forma sa originală este *a nu ști* (sau *a nu zice, a nu pomeni, a nu pricepe*) *bechiu* cu semnifică “a nu ști (sau a nu zice, a nu pomeni, a nu pricepe) nimic, niciun cuvânt, nicio boabă” și e destructurat prin atributul restrictiv *nici*.

- *Nu-ți mai da atâtea aere* este titlul unei piese muzicale, interpretată de Susanu și Nicolae Guta și conține expresia *A-și da sau a-și lua aere* “a se făli”, destructurată de atributul evaluativ *atâtea* și semiadverbul modalizator *mai*.
- *Tiranul niciodată nu va fi mulțumit, oricât de tare te-ai strădui. Se va plânge mereu că nu ești suficient de bună, că nu faci totul cum vrea el și va trece fiecare greșeală într-un catastif gros.* (Evenimentul.ro, 2 iunie, 2015).

Frazeologismul *a trece (pe cineva sau ceva) la catastif* “a avea sau a ține evidența faptelor cuiva (spre a se răzbuna pe el)” a suportat modificări prin adăugarea obiectului direct *fiecare greșeală* și a atributului calificativ *gros*, ceea ce scoate în evidență meticulozitatea bărbatului tiran în modul de a-și tachina femeia iubită.

- *Turcii și bulgarii au pus bețe-n roate trenului de Istanbul. De când se reia circulația și ce rute internaționale mai operează CFR Călători* (România liberă, 18 iulie 2016).
- *Declarațiile primarului general pun bețe-n roate bicicliștilor* (Urbology.ro, 6 iulie, 2016)

În ultimele două exemple atestăm o creștere a gradului de expresivitate datorită glisării frazeologismului dat între tehnica DR și tehnica liberă, *alias* între îmbinarea stabilă de cuvinte, având sens frazeologic unitar “a face (cuiva) dificultăți pentru a zădărnici o acțiune, un plan” și îmbinarea liberă de cuvinte, în care substantivul *roate* admite valența cu o unitate lexicală care denumește vehicule, în special cu roți (automobil, bicicletă, tren).

IMMUTATIO

Substituția, ca figură de deconstrucție a frazeologismelor, este foarte frecventă și denotă variația diatopică, diastratică și diafazică a limbii (a se vedea mai ales deraierea frazeologică spontană).

- Eduard Lădaru: Nu voi fi slugă în funcția de viceprimar (Radio Infinit, 10 octombrie, 2016). Expresia în forma ei canonică este a fi (sau se băga, a ajunge) slugă la dârloagă (la dârdală), având semnificația “a fi (sau a ajunge) sub conducerea unui om neînsemnat, nevrednic, nepriceput”. Ea a suportat o substituie circumstanțială, locutorul revendicându-și, printr-o asemenea manifestare de virtuozitate pe terenul limbii, dreptul de a-și păstra autoritatea, autonomia, fără a sluji altora.
- **Anterul țării** (Libertatea, 8 decembrie 2008), în loc de *Anterul lui Arvinte*, care este o aluzie la modul nerușinat de negociere de funcții, nu politici în jurul formării Guvernului după 30 noiembrie.
- Și în acest an târfele comuniste și fasciștii ruși din Liga tineretului rus, intenționează **să organizeze un Guleai legat de „sărbătorirea” de către aceste hoituri „a 70 ani de la eliberarea Moldovei și Chișinăului de ocupanții fasciști germano-români** (Curaj.net, 18 februarie, 2014).
- *A muncit la stană timp de un an și nu a primit nicio lețcaie* (Zarul de Vrancea, 17 iunie, 2012). Cf. forma canonică *a nu avea nici o lețcaie*.
- *Puterea, acuzată că și-a făcut un nărav din chemarea pesediștilor la DNA. Iliescu: E în spiritul vremii* (Antena3, 3 mai 2010)
- Cf. forma canonică *a prinde nărav*.
- Adăugăm niște exemple de acest gen selectate de pe bloguri:
- În doi timpi și-un SMS este o reclamă pentru sistemul TPark
- În doi timpi și două beri *spațiul verde a fost parțial igienizat!*
- **Poem în doi timpi și trei strofe**
- **De la entuziasm la dezamăgire în doi timpi și trei burtoși.**
- *Mare mi-a fost bucuria, când am aflat că Dumnezeu e atât de îngăduitor cu noi, muritorii, permițându-ne să divorțăm după buchea religiei* (Jurnal de Chișinău, 14 februarie, 2003, p. 3) Cf. forma canonică *după buchea cărții*.

Atestăm și situații când figura *immutatio* se asociază cu alte figuri, cum ar fi, bunăoară, *adiectio*, ceea ce dă naștere unor combinații extrem de expresive, numite “figuri cameleonice” (Dumistrăcel 140):

- *Conformism și nonconformism sau Viața pe brânci și aplauzele în picioare* (Radio Romania cultural, 2 Ianuarie 2015)

Antiteza **pe brânci** (ca o caracteristică a modului de viață) și în picioare (vizând aspectul moral, etic al vieții trăite) sugerează ideea că a supraviețui nu e totul: esențial și valoros e să rămâi neatins, neperversit la nivel etic, moral, sufletesc, chiar dacă asta presupune sacrificiu, scrâșnirea dinților, o viață pe brânci.

- *Aseară ți-am luat hazna* (România literară, nr. 26, 1999), în care *hazna* substituie cuvântul *basma*, ce ne trimite la un vers dintr-un cântec popular (*Mândro, ți-am luat basma...*).

Ca și în domeniul morfologiei sau al formării cuvintelor, în frazeologie se atestă fenomenul lingvistic de analogie având același rol. Analogia frazeologică nu dă naștere la variante frazeologice, ci la unități frazeologice noi, asemănătoare ca formă cu altele deja existente în limbă, dar diferite ca sens de acestea. Foarte productiv pare să fie în româna contemporană procedeul realizării unor noi unități frazeologice care se opun ca sens modelului inițial. Procedeul în discuție este susținut de existența în limbă a unor perechi de unități frazeologice opuse ca sens, dar asemănătoare ca formă, de felul: *a face casă bună cu cineva / a face casă rea cu cineva*;

- *Canibalul s-a "pocăit"! Ca și cum n-ar fi contat că femeia de 46 de ani l-a scos mereu de la ananghie, americanul i-a gătit apoi creierul, inima și plămâni. I-a dus trupul sfârtecat în cadă, unde a continuat să-l spintece.* (Click.ro, 23 decembrie 2015)

Prin analogie cu expresia *a-l scoate de la greu*, *s-a obținut a-l scoate de la ananghie*. Forma-tip a fost *a fi (a se afla) la ananghie*.

TRANSMUTATIO

Deraierile frazeologice vizează cel mai rar figura de construcție numită *transmutatio*, întrucât solicită un efort sporit din partea participanților la actul de comunicare: atât în ce privește codarea, cât și decodarea mesajului. Legea economiei în limbă și a minimului efort îngrădește, astfel, apariția deraierilor frazeologice de acest tip. Totuși, am identificat un exemplu:

- *Presa sârbă: Ce bețe în roate ar pune România vecinilor care vor să intre în UE* (Ziare.com, 6 mai, 2016)

În literatura artistică am atestat însă mai multe exemple de acest gen.

Cf. Coană Joițică, *am uitat să vă spui: după câte făgăduieli și amenințări i-am făcut lui Cațavencu, mi-a răspuns că în zadar mai stăruiesc* (I. L. Caragiale, 99).

Ț-a mers vestea, când Ț-a mers, / D-acum **lețcaia**-ți s-a șters (A. Pann, 217).

Ați scăpat și voi deasupra nevoii: bir n-aveți a da, și havalele nu faceți (Creangă, 279).

Forma canonică a frazeologismelor relevate supuse perifrazării este: *a face făgăduială, a i se șterge lăascaia* cuiva, *a face havalea*.

Fiind vorba de un fenomen viu, care se manifestă cu o putere destul de mare în limba vorbită, numărul exemplelor date în acest studiu, desigur, ar putea fi oricând sporit cu noi creații sau numai cu scăpări, neglijențe în exprimare. În urma evaluării ansamblului de frazeologisme cu elemente arhaice, extrase din presă și emisiuni ale audiovizualului din cursul ultimilor ani, am ajuns la concluzia că deraierile frazeologice intenționate vizează, în primul rând, adăugarea. Mai puțin frecvent decât suprimarea apare substituția, pe ultimul loc aflându-se permutarea, o figură ce implică un efort considerabil nu doar din partea receptorului pentru decodificarea intenției comunicative a locutorului, ci și din partea ultimului în ce privește formularea. Indiferent de cum am încerca să etichetăm construcțiile care au făcut obiectul discuției noastre, trebuie să recunoaștem că ele sunt departe de a fi considerate simple jocuri de cuvinte și, în consecință, e puțin probabil ca intenția celui care le creează să fie doar aceea de a-și distra locutorii. Pornind tocmai de la aceste considerente, am releva că studiile în care ar urmări descrierea modalităților de actualizare a DR în limbajul actual sunt extrem de necesare. De asemenea, consemnăm că materialul lingvistic oferit de noi drept bază de discuție scoate în evidență că deraierile frazeologice apar, în special, în titluri. Pentru a impune atenției conținutul diferitelor articole, autorii acestora recurg la “rudimente” “forjate” *ad-hoc*, prin destructurarea formei canonice a frazeologismelor. Finalitățile sociale ale utilizării unor asemenea turnuri lingvistice, într-un cadru al “solidarității”, marchează apartenența la o anumită comunitate, dar, prin refuzul de a reproduce într-o formă identică/cvaziidentică a unor îmbinări fixe de cuvinte, are cel puțin două avantaje/atuuri:

- 1) la nivel denotativ, întrucât autorul găsește o formulă aptă de sintetizare și surprindere a conținutului de idei.

- 2) la nivel stilistic, deoarece mecanismul ludic denotă, în mod obligatoriu, profunzimea și subtilitatea gândirii, dând măsura inventivității verbale a locutorului.

În concluzie, ne-am abține de la blamul rigid al excentricității ludice ce cauzează deraierea frazeologică, întrucât limbajul se înfățișează ca activitate liberă și intențională, iar normele pot fi suspendate, dacă există motive întemeiate, precum dorința să “ne jucăm cu vorbele” (E. Coșeriu). În ce privește traducerea frazeologismelor dintr-o limbă în alta, menționăm că e o problemă extrem de dificilă și constituie piatra de încercare pentru traducători, întrucât implică dificultăți nu doar în transferul de sensuri, ci și de valențe expresiv-conotative, ceea ce presupune cunoașterea tradițiilor, culturii atât a poporului din a cărui limbă se traduce, cât și în a cărui limbă se traduce. Doar nu limbile se traduc, *alias* limba nu este **obiectul** traducerii, ci **instrumentul** acesteia. Problema respectivă devine și mai dificilă în cazul frazeologismelor de-structurate prin diverse procedee, deoarece solicită traducătorului, pe lângă abilitățile enumerate mai sus, o competență idiomatică desăvârșită, care să-i permită re-cunoașterea discursului repetat și traducerea lui adecvată.

Bibliografie

- Coșeriu, Eugen, *Prelegeri și conferințe*, Iași, Institutul de Filologie Română “A. Philippide”, 1994.
- Slama-Cazacu, Tatiana, “Forța și limitele influențării contextului social al comunicării asupra nucleului semnificativ al cuvântului”, în volumul *Cercetări asupra comunicării*, București, Editura Academiei, 1973, p. 35-50.
- Dumistrăcel, Stelian, *Limbajul publicistic românesc din perspectiva stilurilor funcționale*, Iași, Institutul European, 2006.

Surse de Internet

- Maramureșenii, 26 octombrie, 2014, <http://maramuresenii.ro/afacerea-ortul-popii-faza-bataliei-de-culise-pentru-cimitire/>
- TV Galați, 23 August 2014, <http://www.madeingalati.ro/opriti-dricul-mortul-asta-n-dat-toti-ortii/>
- Site-ul oficial al Patriarhiei Române, <http://patriarhia.ro/program-pranzul-pe-roate-asociaia-filantropia-onestean-a-6183.html>

- Sport Moldova, 13 iulie 2016, <http://sportmoldova.ro/aere-de-echipa-mare-vom-da-cat-de-multe-goluri-putem/>
- Ai rămas fără demachiant? Iată alte alternative la anaghie*, <http://fucsia.ro/ai-ramas-fara-demachiant-iata-alte-alternative-la-anaghie/>
- Cuvântul libertății, 23 septembrie 2015, <http://www.cvlpress.ro/23.09.2015/uniunea-europeana-convine-pe-repatizarea-in-doi-timpi-a-120-000-de-refugiati/>
- E PRESA, 05 iulie 2016, <http://expressdebanat.ro/un-termen-birocratic-injumatatit-in-doi-timpi-de-primarul-ioan-popa/>
- Sursa de Vest, <http://www.sursadevest.ro/stire/zeci-de-primari-pnl-cu-jalba-n-protap-la-bucuresti-ameninta-cu-demisia>
- Gazeta din Vest, <https://gazetadinvest.ro/denuntatorul-radu-burescu-cu-jalba-in-protap-la-primarul-de-giroc-dna-mi-a-cerut-sa-va-inregistrez-dar-nu-fac-eu-din-astea/>
- Vocea Hunedoarei, <http://voceahunedoarei.ro/2016/05/27/cu-jalba-n-protap-la-guvern-cazacu-a-ridicat-un-monument-cu-trei-miliarde-de-lei-vechi/>
- Asociatia ClubRV-Ro - membra a FICC <http://www.clubrv.ro/forum/viewtopic.php?f=51&t=8588&start=5>
- Forum.computergames, <http://forum.computergames.ro/2-hardware/51630-putin-divertisment-poze-cu-pc-urile-noastre-57-print.html>
- Monitorul de Suceava, 12 Noiembrie 2009, <https://www.monitorulsv.ro/Ultima-ora-local/2009-11-12/Orest-Onofrei-ii-transmite-lui-Geoana-sa-vina-la-serviciu-si-sa-nu-umble-fleaura-prin-tara-->
- Modelul corupției lui Nicolae Mavrogheni, copiat și azi în România <http://www.lovendal.ro/wp52/modelul-coruptiei-lui-nicolae-mavrogheni-copiat-si-azi-in-romania/>
- Moldova. org, <http://www.moldova.org/bogat-si-sarac-in-asteptarea-unui-semnal-comun-al-opozitiei-191728-rom/>
- Jurnal tehnic și personal, <http://dorinlazar.ro/cam-cat-de-bun-e-romanul-de-sluga/>
- Emil Halastuan, *Edecul vieții*, <https://www.roportal.ro/discutii/blog/1102/entry-5748-filozofia-vietii/>
- BZI.ro, 13 Martie 2012, <http://www.bzi.ro/profesorii-navetisti-din-targu-frumos-se-revolta-275141>
- 7 Est, 27 iulie, 2016, <http://www.7est.ro/acasa0/item/62196-senatorul-ionel-agrigoroaei-a-schimb-din-nou-macazul-a-trecut-la-pmp.html#sthash.tFYu11rn.dpuf>

Antena 3, 5 noiembrie 2014, <http://www.antena3.ro/externe/gorbaciova-schimbata-brusc-macazul-il-lauda-pe-putin-si-cere-occidentului-sa-recunosca-statutul-272603.html>

Moldova creștină, <http://moldovacrestina.md/devii-mai-intelept/>

Jurnal tehnic și personal, <http://dorinlazar.ro/cam-cat-de-bun-e-romanul-de-sluga/>

Scrieri umoristice in versuri, Parodie la Afară-i toamnă de Mihai Eminescu, <http://bucegi.bestforumlive.com/t13-scrieri-umoristice-in-versuri>

Piese muzicale, interpretată de Susanu si Nicolae Guta <https://www.youtube.com/watch?v=5S4jO6y3Y-M>

Evenimentul.ro, 2 iunie, 2015, <http://ziarulevenimentul.ro/m/stiri/Sanatate/tipologii-de-barbati-si-ce-se-ascunde-in-spatele-comportamentului-lor--40679.html>

România liberă, 18 iulie 2016, <http://www.romanialibera.ro/economie/companii/turcii-si-bulgarii-au-pus-bete-n-roate-trenului-de-istanbul-423092>

România liberă, 18 iulie 2016, <http://www.romanialibera.ro/economie/companii/turcii-si-bulgarii-au-pus-bete-n-roate-trenului-de-istanbul-423092>

Urbology.ro, 6 iulie, 2016, <http://urbology.ro/declaratiile-primarului-general-pun-bete-n-roate-biciclistilor/>

Radio Infinit, 10 octombrie, 2016, <http://www.radioinfinit.ro/2016/06/10/eduard-ladaru-nu-voi-fi-sluga-in-func%C8%9Bia-de-viceprimar/>

Libertatea, 8 decembrie 2008, <http://www.libertatea.ro/stiri/stiri-interne/antierul-tarii-300170>

Curaj.net, 18 februarie, 2014, <http://www.curaj.net/?p=99084>

Zarul de Vrancea, 17 iunie, 2012, <http://www.zaruldevrancea.ro/educatie/80043-a-muncit-la-stana-timp-de-un-an-si-nu-a-primit-nicio-letcaie.html>

Antena3, 3 mai 2010, <http://www.antena3.ro/politica/puterea-acuzata-ca-si-a-facut-un-narav-din-chemarea-pesedistilor-la-dna-iliescu-e-in-spiritul-vremii-98297.html>

TPark, <http://www.tpark.ro/blog/in-doi-timpi-si-un-sms/> este o reclamă pentru sistemul

În doi timpi și două beri spațiul verde a fost parțial igienizat! <http://ivcelnaiv.ro/2015/04/poem-in-doi-timpi-si-trei-strofe/>

Poem în doi timpi și trei strofe, <http://ivcelnaiv.ro/2015/04/poem-in-doi-timpi-si-trei-strofe/>

De la entuziasm la dezamăgire în doi timpi și trei burtoși, <http://raman-roman.ro/de-la-entuziasm-la-dezamagire-in-doi-timpi-si-trei-burtosi/>
Radio Romania cultural, 2 Ianuarie 2015, http://www.radioromaniacultural.ro/conformism_si_nonconformism_sau_viata_pe_branci_si_aplauzele_in_picioare-25716
România literară, nr. 26, 1999, http://www.romlit.ro/asear_ti-am_luat_hazna
Click.ro, 23 decembrie 2015, <http://www.click.ro/news/extern/canibalul-care-si-mancat-iubita-luat-o-decizie-incredibila>
Ziare.com, 6 mai, 2016, <http://www.ziare.com/international/serbia/presa-sarba-ce-bete-in-roate-ar-pune-romania-vecinilor-care-vor-sa-intre-in-ue-1420772>